

IN MEMORIAM
VESNA LIPOVAC-RADULOVIĆ
(1928. - 2009.)

Vesna Lipovac-Radulović rođena je 1928. godine u Kotoru, u trgovačkoj porodici Spasoja Lipovca. Sklonost ka romanskim jezicima stekla je još u djetinjstvu – majka njezina potiče iz bogate porodice Lui, koja ostade u Kotoru poslije povlačenja Napoleonove vojske iz ovih krajeva. Tako Vesna kao dijete govoraše, pored crnogorskoga, i francuski i talijanski jezik. To će biti od presudnoga značaja za njen budući poziv. Poslije završene kotorske gimnazije, na Zagrebačkome sveučilištu diplomiraće grupu romanskih jezika, đe će upoznati profesora Josipa Jerneja, koji je uticao da se posveti prikupljanju romanizama u Crnogorskom primorju.

Vesna Lipovac-Radulović radni je vijek provela u prosvjeti, kao profesor francuskoga i talijanskog jezika na svim nivoima obrazovanja. Radila je pet godina u osnovnoj školi, zatim neko vrijeme u kotorskoj gimnaziji, da bi najveći dio radnoga vijeka provela kao predavač na Višoj pomorskoj školi, odnosno na Pomorskome fakultetu u Kotoru. Izvan službenoga radnog vremena proučavala je i sakupljala romanizme u jugoistočnoj Boki Kotorskoj, Budvi i Paštovićima.

Specijalizaciju iz romanistike obavila je na Univerzitetu u Firenci. Kao što je prof. Jernej tokom njezina studijskoga boravka u Zagrebu inicirao i podstakao Vesninu ljubav prema leksikografskome poslu, kojim će se cijeloga života baviti, tako joj je i jezikoslovac Đakomo de Voto s fakulteta u Firenci dao značajne savjete u tome poslu. Zahvaljujući njegovim savjetima, ona se u tumačenju riječi i izraza nije oslanjala samo na postojeće rječnike romanskih jezika već na kontekstualno značenje njihovo na teritoriji koju je ispitala. Da je u tome uspjela, ne svjedoče samo afirmativne recenzije koje su pisali romanisti Josip Jernej, Valentin Putanec i Ana Zloković, nego i činjenica da je Univerzitet u Breši pretprošle godine preuzeo prevođenje njezinih knjiga na talijanski jezik. Kao zaslugu za višedecenijsko izučavanje i prikupljanje romanske leksike u govorima Crnogorskog primorja, stekla je status počasnoga građanina Italije. Umrkla je u Kotoru, 13. februara 2009.¹

Cijelim svojim životom i radom Vesna Lipovac-Radulović bijaše vezana za Boku. Tako je i dala nemjerljive rezultate u našoj leksikografiji. Budući da je 1972. godine bila objavljena opsežna studija Srđana Musića o romanizmima u severozapadnoj Boki Kotorskoj,² tj. u Herceg Novom s okolinom, s rječnikom te leksike na više od 130 stranica, Vesna Lipovac-Radulović pristupila je desetogodišnjemu sakupljanju romanizama u preostalom dijelu Boke, što je rezultiralo rječnikom od oko pet hiljada jedinica na gotovo 400 stranica. Ako se tome doda i njezin naredni

¹ Mandić, Slavko, Odlazak profesorice. In memoriam: Vesna Lipovac-Radulović, *Pobjeda*, 17. II 2009.

² Musić, Srđan, *Romanizmi u severo-zapadnoj Boki Kotorskoj*, Filološki fakultet Beogradskog univerziteta, knj. XLI, Beograd, 1972.

desetogodišnji sakupljački rad te leksike u Budvi i Paštrovićima,³ đe je prikupila više od četiri hiljade romanizama, postaje jasno da poslije Vuka Karadžića u crnogorskoj leksikografiji niko nije ispitivao ni veće područje ni ostavio za sobom značajnije rezultate od Vesne Lipovac-Radulović.

Za razliku od velikoga broja leksikografa, ona značenja osobene leksike kojom se bavila nije tražila u rječnicima, već među govornim predstavnicima koje je ispitivala. Vjerodostojnost njezina rada najbolje pokazuje napomena da je u svoje rječnike unosila samo romanske posuđenice koje bijaše čula od najmanje pet osoba u istome mjestu. Svojim rječnicima Vesna Lipovac-Radulović obuhvatila je romanizme s područja Kotora, Perasta, Prčanja, Grblja (više od dvadeset sela), Tivta, Budve, Paštrovića, Svetoga Stefana, Petrovca. Osim romanizama, prikupila je i određen broj pozajmljenica iz drugih jezika (njemačkoga, grčkoga, arapskoga i persijskoga) koje su najvjerojatnije preko talijanskoga, kao jezika posrednika, dospjele u crnogorski jezik, odnosno u govore našega primorja. Riječi je skupljala i bilježila obilazeći mjesta pješke ili kao stoper jer nije imala obezbijedene uslove za realizaciju toga projekta od nacionalnoga značaja.

Naročito je značajan rječnik romanizama jugoistočnih bokeljskih govora, ne samo zbog romanske leksike koju donosi koliko zbog kontekstualne upotrebe te leksike, na osnovu koje se mogu saznati i mnoga druga obilježja tih govora. To je naročito bitno kad se zna da su bokeljski govori nedovoljno ispitani. Na značaj izučavanja govora Boke Kotorske ukazao je još Vuk Karadžić u Predgovoru *Srpskim narodnim poslovicama* (Cetinje 1836, str. 21): "Može biti da nikako mjesto u narodu našem nije tako važno i znatno za jezik naš, kao (prava) Boka." No i pored toga bokokotorski govori ni do naših dana nijesu monografski obrađeni. A kad se zna da je značaj tih govora Vuk Karadžić vidio u raznolikosti njihovoj, onda se s dosta sigurnosti može pretpostaviti da je mogućnost opisa i prikupljanja tih raznolikosti uveliko puštena.

Djela Vesne Lipovac-Radulović u potpunosti su opravdala ono što je naslovom naznačeno. To su iscrpni rječnici romanske leksike na naznačenoj teritoriji, prikupljeni brižljivim višedecenijskim terenskim radom i usklađeni s dijalektološkom i leksikografskom metodologijom. Ona je ispitivala leksiku među tipičnim govornim predstavnicima iz različitih sredina, ruralnih i gradskih, različitih zanimanja i, što je najbitnije, ta su ispitivanja obavljena u spontanim razgovorima. Frekventnost romanizama u govorima Crnogorskoga primorja najbolje se očituje iz primjera koje je navodila. Među tim rečenicama najmanje je onih koje poseduju manje od dva romanizma. Oba rječnika vjerovatno su nadmašila i namjere same Vesne Lipovac-Radulović. U njima se (u primjerima kontekstualne upotrebe riječi) donosi obilje materijala koji može poslužiti brižljivome analitičaru – dijalektologu za monografiju o govorima koje je obuhvatila. To naročito važi za rječnik jugoistočnoga dijela Boke, u kojemu je sve primjere akcentovala. Uz to ona je nerijetko navodila i manje uobičajene dubletne oblike pojedinih romanizama, koji su se različito adaptirali u različitim mjesnim govorima, a mnoge od tih varijanata je i precizno locirala.

³ Lipovac-Radulović, Vesna. – *Romanizmi u Crnoj Gori – Jugoistočni dio Boke Kotorske*, Obod – Pobjeda, Cetinje – Titograd, 1981. Lipovac-Radulović, Vesna. – *Romanizmi u Crnoj Gori – Budva i Paštrovići*, MBM-plas, Novi Sad, 1997.

Obimna leksikografska građa koju je u svojim rječnicima Vesna Lipovac-Radulović publikovala poslužice i za nastanak pojedinih specijalističkih rječnika, poput npr. rječnika fitonima i zoonima, rječnika zanatske terminologije (što je naročito značajno budući da su pojedini zanati potpuno izumrli), rječnika nekadašnje pomorske terminologije, rječnika toponimije (toponimi su naročito prisutni u primjerima kontekstualne upotrebe romanizama) i sl. Da je kojim slučajem Vesna Lipovac-Radulović imala državnu ili institucionalnu potporu u prikupljanju romanizama, koje je mogla proširiti i na kontinentalni dio Crne Gore, možemo tek pretpostavljati koje se bogatstvo te leksike moglo i onđe naći i spasiti od zaborava. To naročito stoga što se u *Predgovoru izdavača* (str. XI) napominje da je književnik "Čedo Vuković, na primjer, usput sakupio šest stotina romanizama u Vasojevićima, i to u govoru seljaka, ne samo u Limskoj dolini, već i među planincima ispod Komova".⁴ Danas, nažalost, kad Crna Gora ima i Univerzitet i Crnogorsku akademiju nauka i umjetnosti, najmanje se može očekivati nastavljanje istraživačkoga poduhvata koji je Vesna Lipovac-Radulović utemeljila jer je jezička politika koju su te institucije sprovodile (a i dalje sprovode) uglavnom doprinosila nestajanju crnogorskih jezičkih osobnosti i njihovu utapanju u "zajednički jedinstveni srpskohrvatski jezik". U tome svijetlu, samostalni leksikografski poduhvat Vesne Lipovac-Radulović još više dobija na značaju.

Adnan Čirgić

⁴ Lipovac-Radulović, Vesna. – *Romanizmi u Crnoj Gori – Jugoistočni dio Boke Kotorske*, Obod – Pobjeda, Cetinje – Titograd, 1981, str. XI.